

ВПЛИВ ДЕФІЦИТУ ВІТАМІНУ D НА МЕТАБОЛІЗМ КІСТКОВОЇ ТКАНИНИ

Балацька Н.І.

ДУ «Інститут геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова» НАМН України

Резюме. У статті наведено результати дослідження маркерів кісткового ремоделювання залежно від рівня 25(OH)D. Встановлено, що в жінок з наростанням ступеня дефіциту вітаміну D спостерігається достовірне підвищення рівня паратиреоїдного гормону та вірогідне зростання маркерів резорбції кісткової тканини (β -СТх). У чоловіків з належним рівнем 25(OH)D у сироватці крові показники резорбції кісткової тканини були достовірно нижчими порівняно з обстеженими з тяжким дефіцитом вітаміну D.

Ключові слова: дефіцит вітаміну D, маркери кісткового ремоделювання.

Вступ. Маркери ремоделювання кісткової тканини – це клітинні та позаклітинні компоненти кісткової тканини, які виділяються в кров та сечу під час формування та резорбції кісткової тканини [1, 2]. Рівень кісткових маркерів пов'язаний зі ступенем активності остеобластів та остеокластів. При всіх захворюваннях скелета відбуваються порушення процесів ремоделювання кісткової тканини, що супроводжується розвитком відхилень рівнів біохімічних маркерів [3, 4]. Проведення зазначеного дослідження може частково замінити гістоморфометрію кісткової тканини [5, 6].

Метою дослідження було встановити особливості біохімічних маркерів ремоделювання кісткової тканини залежно від наявності та вираженості дефіциту вітаміну D.

Матеріали та методи. Проведено аналіз показників ремоделювання кісткової тканини залежно від рівня 25(OH)D у сироватці крові в 657 пацієнтів відділу клінічної фізіології та патології опорно-рухового апарату ДУ «Інститут геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова» НАМН України. Всі обстежені були поділені на чотири групи залежно від рівня 25(OH)D у сироватці крові: першу групу з рівнем 25(OH)D менше 25 нмоль/л склали 210 жінок і 30 чоловіків; другу – з рівнем 25(OH)D від 25 до 50 нмоль/л – 230 жінок і 47 чоловіків; третю – з рівнем 25(OH)D від 51 до 75 нмоль/л – 73 жінки і 17 чоловіків; четверту – з рівнем 25(OH)D вище 75 нмоль/л – 37 жінок і 13 чоловіків. Переважну більшість се-

ред них склали жінки (83,7%). Середній вік жінок був ($59,28 \pm 0,52$) років, чоловіків – ($54,33 \pm 1,74$) років.

Серед маркерів кісткоутворення визначали рівень остеокальцину (OC) та пропептидів проколагену I типу (P1NP). Остеокальцин є одночасно й маркером швидкості ремоделювання кісткової тканини. Стан резорбції відображав рівень β -ізомера C-кінцевого телепептиду колагену I типу (β -СТх) у сироватці крові обстежених. Дослідження маркерів кісткового метаболізму, інтактного паратгормону (iPTH) та 25(OH)D проводили за допомогою електрохемілюмінесцентного методу на аналізаторі Elecsys 2010 (Roche Diagnostics, Німеччина) тест-системами Cobas.

Дослідження маркерів кісткового ремоделювання оцінювали окремо в чоловіків і жінок, оскільки темпи кісткового метаболізму залежать від статі.

Статистичний аналіз проводили за допомогою пакета програм “Statistica 6.0”. У статті наведено дані у вигляді середніх значень (M), стандартного відхилення (SD), стандартної помилки середнього (m), медіани (Me), міжквартильного розподілу [LQ-UQ]. Кореляційний аналіз проводили за Пірсоном та Спірманом. Статистична значимість отриманих результатів оцінювалася за використанням критерію Ст'юдента, критерію найменшої значимої різниці (LSD Test).

Результати й обговорення.

Результати проведеного дослідження представлені в таблиці 1. Аналіз даних

таблиці показав, що в жінок із наростанням дефіциту вітаміну D (ДВД) достовірно підвищується рівень іПТГ у сироватці крові, який при важкому ДВД сягав рівня $(47,57 \pm 1,08)$ пг/мл. Даний показник достовірно відрізнявся порівняно з обстеженими із рівнем 25(OH)D у сироватці крові 25-50 ($p < 0,0001$), 50-75 ($p < 0,001$) та вище 75 нмоль/л ($p < 0,001$).

Середні показники маркерів формування та резорбції кісткової тканини також залежали від рівня 25(OH)D у сироватці крові обстежених жінок. Так, із наростанням ДВД показник ОС мав тенденцію до підвищення та вірогідно відрізнявся в групі з рівнем 25(OH)D у сироватці крові 25-50 нмоль/л порівняно із групою жінок із важким ДВД ($24,75 \pm 0,68$) проти ($27,88 \pm 0,92$) нг/мл (табл. 1).

Маркери резорбції (β -СТх) та формування кісткової тканини (P1NP) також мали тенденцію до підвищення з наростанням ДВД. Так, середнє значення β -СТх було найнижчим у групі з рівнем 25(OH)D у сироватці крові вище 75 нмоль/л ($0,436 \pm 0,040$) нг/мл) та найвищим у групі

обстежених із важким ДВД – ($0,491 \pm 0,016$) нг/мл ($p > 0,05$).

Рівень P1NP був максимальним у групі обстежених із важким ДВД та склав ($47,90 \pm 1,85$) пг/мл і найнижчим у групі з рівнем 25(OH)D у сироватці крові в межах норми ($44,88 \pm 3,74$) пг/мл ($p > 0,05$).

Згідно з даними, які представлені в таблиці 2, у чоловіків, на відміну від жінок, не виявлено тенденції до зниження показника іПТГ при наростанні рівня 25(OH)D у сироватці крові. Відзначено, що в групі обстежених із рівнем 25(OH)D у сироватці крові в межах 25-50 нмоль/л показник іПТГ був найнижчим ($37,80$ [$25,83$; $45,33$]) нмоль/л) та достовірно відрізнявся від його значення в чоловіків із важким ДВД ($43,28$ [$31,61$; $60,55$]) нмоль/л ($p < 0,05$).

У чоловіків, так само як у жінок, рівень маркерів формування кісткової тканини (ОС, P1NP) та її резорбції (β -СТх) мав тенденцію до зростання зі зниженням рівня 25(OH)D у сироватці крові (табл. 2). Так, максимальне значення рівня ОС спостерігалось в групі обстежених з важким ДВД та сягало ($25,73$ [$22,53$; $30,82$]) нг/мл, а у

Таблиця 1. Показники кісткового ремоделювання та іПТГ в обстежених жінок залежно від рівня 25(OH)D у сироватці крові, (M $\pm$ m)

Показник	Рівень 25(OH)D, нмоль/л			
	<25 n=210	25-50 n=230	51-75 n=73	>75 n=37
іПТГ, пг/мл	47,57 $\pm$ 1,08	42,22 $\pm$ 1,03***	41,00 $\pm$ 1,93**	39,98 $\pm$ 2,42**
ОС, нг/мл	27,88 $\pm$ 0,92	24,75 $\pm$ 0,68**	26,20 $\pm$ 1,63	25,21 $\pm$ 2,46
β -СТх, нг/мл	0,491 $\pm$ 0,016	0,472 $\pm$ 0,016	0,459 $\pm$ 0,029	0,436 $\pm$ 0,040
P1NP, пг/мл	47,90 $\pm$ 1,85	45,49 $\pm$ 1,47	43,93 $\pm$ 2,76	44,88 $\pm$ 3,74

Примітка. Достовірність показника порівняно із групою з важким ДВД (** – $p < 0,01$, *** – $p < 0,0001$).

Таблиця 2. Показники кісткового ремоделювання та іПТГ в обстежених чоловіків залежно від рівня 25(OH)D, (Me [LQ-UQ])

Показник	Рівень 25(OH)D, нмоль/л			
	<25 n=30	25-50 n=47	51-75 n=17	>75 n=13
іПТГ, пг/мл	43,28 [31,61; 60,55]	37,80* [25,83; 45,33]	39,62 [25,73; 45,55]	43,15 [26,03; 45,90]
ОС, нг/мл	25,73 [22,53; 30,82]	25,41 [19,03; 33,02]	20,27 [16,89; 24,32]	17,89 [15,93; 22,37]
β -СТх, нг/мл	0,545 [0,400; 0,680]	0,484 [0,380; 0,694]	0,405 [0,312; 0,688]	0,351* [0,251; 0,493]
P1NP, пг/мл	51,98 [40,11; 60,51]	44,20 [34,57; 56,51]	36,69 [29,49; 50,74]	36,38 [36,10; 48,03]

Примітка. Достовірність показника порівняно із групою з важким ДВД (* – $p < 0,05$).

Таблиця 3. Кореляційний аналіз зв'язку між показниками кісткового ремоделювання й рівнем 25(ОН)D та іПТГ залежно від статі обстежених

Показник	Жінки		Чоловіки	
	іПТГ, пг/мл	25(ОН)D, нмоль/мл	іПТГ, пг/мл	25(ОН)D, нмоль/мл
P1NP, нг/мл	r=0,24 p=0,61	r=-0,03 p=0,49	R=0,07 p>0,05	R=0,20 p>0,05
ОС, пг/мл	r=0,14 p=0,01	r=-0,06 p=0,18	R=0,14 p>0,05	R=0,25 p<0,05
β-СТх, нг/мл	r=0,07 p=0,14	r=-0,09 p=0,06	R=0,14 p>0,05	R=0,19 p>0,05

Примітка. Жирним виділено наявні достовірні кореляційні зв'язки. У жінок використано кореляційний аналіз за Пірсоном, у чоловіків – за Спірманом.

групі з рівнем 25(ОН)D у сироватці крові в межах норми – (17,89 [15,93; 22,37]) нг/л.

Показник P1NP знаходився в межах (51,98 [40,11; 60,51]) пг/мл при тяжкому ДВД та був найнижчим у групі з рівнем 25(ОН)D у сироватці крові в межах норми (36,38 [36,10; 48,03]) пг/мл (p>0,05).

Згідно з даними таблиці 2, рівень β-СТх був найнижчим у групі з належним рівнем 25(ОН)D у сироватці крові й склав (0,351 [0,251; 0,493]) нг/мл та достовірно відрізнявся порівняно з обстеженими з тяжким ДВД (0,545 [0,400; 0,680]) нг/мл (p<0,05).

У таблиці 3 представлені результати проведеного кореляційного аналізу між показниками ремоделювання кісткової тканини й дефіцитом вітаміну D та іПТГ залежно від статі.

Аналіз отриманих даних показав, що серед обстежених жінок не було встановлено достовірного кореляційного зв'язку між рівнем 25(ОН)D та показником P1NP у сироватці крові й між рівнем 25(ОН)D у сироватці крові та показником резорбції кісткової тканини (β-СТх), а також зв'язку між рівнями 25(ОН)D у сироватці крові та остеокальцином. У чоловіків виявлено наявність достовірного кореляційного зв'язку слабкої сили між рівнем 25(ОН)D та показником ОС у сироватці крові (R=0,25; p<0,05).

Проведений кореляційний аналіз зв'язку між рівнем іПТГ та маркерами кісткового метаболізму в чоловіків не виявив достовірних кореляцій між рівнем маркерів резорбції та формування кісткової тканини й показником іПТГ. У жінок встановлено лише прямий слабкої сили достовір-

ний зв'язок між рівнем ОС та концентрацією іПТГ у сироватці крові (r=0,14; p=0,01).

Висновки

1. У жінок з дефіцитом вітаміну D відзначається достовірне підвищення рівня іПТГ у сироватці крові й вірогідне зростання маркерів формування (P1NP та ОС) та резорбції кісткової тканини (β-СТх).

2. У чоловіків з належним рівнем 25(ОН)D у сироватці крові маркери резорбції кісткової тканини достовірно нижчі порівняно з обстеженими з тяжким ДВД (p<0,05).

3. Кореляційний аналіз у чоловіків між показниками 25(ОН)D у сироватці крові та маркерами кісткового ремоделювання встановив слабкий негативний достовірний зв'язок між рівнем 25(ОН)D у сироватці крові та показником остеокальцину (r=-0,25; p=0,05).

Література

1. Calvo M.S. Molecular basis and clinical application of biological markers of bone turnover / M.S. Calvo, D.R. Eyre, C.M. Gundberg // *Endocr Rev.* – 1996. – Vol. 17. – P. 333–368.
2. Eastell R. Biomarkers of bone health and osteoporosis risk. / R. Eastell, R.A. Hannon // *Proc Nutr Soc.* – 2008. – Vol. 67(2). – P. 157-162.
3. Seibel M.J. Clinical use of markers of bone turnover in metastatic bone disease / M.J. Seibel // *Nat Clin Pract Oncol.* – 2005. – Vol. 2. – P. 504-517.
4. Поворознюк В.В. Захворювання кістково-м'язової системи в людей різного віку (вибрані лекції, огляди, статті): у 3-х томах. Т.1 – К., 2009. – 146-152.
5. European guidance for the diagnosis and management of osteoporosis in postmenopausal women / J.A. Kanis, E.V. McCloskey, H. Johansson [et al.] // *Osteoporos Int.* – 2013. – Vol. 24. – P. 23–57.
6. Singer F.R. Using biochemical markers of bone turnover in clinical practice / F.R. Singer, D.R. Eyre // *Cleveland Clinic Journal of Medicine.* – 2008. – Vol. 75(10). – P. 739-750.

ВЛИЯНИЕ ДЕФИЦИТА ВИТАМИНА D НА МЕТАБОЛИЗМ КОСТНОЙ ТКАНИ

Балацкая Н.И.

Резюме. В статье приведены результаты исследования маркеров костного ремоделирования в зависимости от уровня 25(OH)D. Установлено, что у женщин с нарастанием степени дефицита витамина D наблюдается достоверное повышение уровня паратиреоидного гормона и тенденция к увеличению маркеров резорбции костной ткани (β -СТх). У мужчин с оптимальным уровнем 25(OH)D в сыворотке крови показатели резорбции костной ткани были достоверно ниже по сравнению с обследованными с тяжелым дефицитом витамина D.

Ключевые слова: дефицит витамина D, маркеры костного ремоделирования.

INFLUENCE OF VITAMIN D DEFICIENCY ON METABOLISM OF BONE TISSUE

Balatska N.I.

Summary. The article presents the results of bone turnover markers study depending on 25(OH)D level. It was found that women with severe vitamin D deficiency showed a significantly higher level of parathyroid hormone and a tendency to increasing of bone resorption marker (β -CTx). Men with optimal 25(OH)D level in serum had significantly lower bone resorption rates compared to the surveyed with severe vitamin D deficiency.

Keywords: Vitamin D deficiency, bone turnover markers.